

T. Litovkina Anna: A bőség kellemetes zavarja – Gondolatok a Magyar közmondástár-ról

T. Litovkina Anna *Magyar közmondástár* című műve (2005), amelyet a továbbiakban *Közmondástár* vagy egyszerűen csak *szótár*, illetve *gyűjtemény* néven említek, alcíme szerint közmondások értelmező szótára, példákkal szemléltetve. (Az írásomban gyakran előforduló „közmondás” terminust a továbbiakban, ahol nem zavaró, *km* rövidítéssel helyettesítem). Litovkina munkája szakirodalmunkban először vállalkozik arra a bonyolult feladatra, hogy az összegyűjtött közmondás- és szólásanyagot rendszerként és működésében mutassa be, gazdagon illusztrálva használatukat, ismertetve eredetüket, szinonimáikat, antonimáikat és a belőlük képzett vagy velük valamilyen más módon kapcsolatba hozható frazeologizmusokat (szólásokat, szóláshasonlatokat és más állandósult szókapcsolatokat). Írásomban csak röviden kívánok szólni a *Közmondástár* szótári cikkeinek felépítéséről, s részletesebb tájékoztatásért a szótár rendkívül informatív előszava idevágó megállapításainak tanulmányozását ajánlom (lásd VII–XVII.). A kötet a Tinta Kiadó szótársorozatának korábbi darabjaihoz hasonlóan messzemenően „felhasználóbarát” termék. Ebben a műben is megtaláljuk a szótárhasználót segítő hasznos tudnivalók praktikus összefoglalását: a borítón, illetve a szótár hátlapján egy útmutatót a *Magyar szólástár* használatához, amely a szócikkek felépítését ismerteti. Ezenkívül a szó-

tárrész minden oldalának alján olvasható a legfontosabb rövidítések feloldása. A szócikkek, annak ellenére, hogy igen sok információt tartalmaznak, hála a szellős szedésnek, az ügyes tipografizálásnak, jól áttekinthetőek – s ez egyaránt dicséri a szerzőt és a kiadó hozzáállását, akik nem erőltettek helyspóroló, de a szótárhasználó életét megkeserítő megoldásokat.

Mint azt az előszóban a címszavak megválasztásáról olvashatjuk, a szerző általában a szó szerkezet első főnevét tette meg lematizációs kulcsszónak (részletesebben lásd a VII–VII. oldalon). E vezérszavak alatt sorjáznak a *km*-ok legismertebb alakjukban és fontosabb variánsaikkal kiegészítve. Az esetleges minősítések után a *km*-ok rövid definíciója áll, majd pedig – ha nem is minden esetben – **E:** jelzés után az adott forma eredetének magyarázata következik. Ezek után a szerző szinte az összes adat használatára a 16–21. századi magyar irodalomból, illetve az utóbbi negyedszázad publicisztikájából származó példákat hoz. A példatár végén **P:** jelzet után olyan idézetek szerepelnek, amelyekben kicsavart, tréfásan eldeformált mondások vannak. A IX. oldalon, a szótári cikkek felépítését bemutató leírásból ez a **P:** paródiaelem hiányzik, de a borítón, illetve a szótár hátlapján lévő útmutatóban benne van. A példákat az adott *km* szinonimái (**R:**) és antonimái (**A:**) követik – már amennyiben léteznek nyelvünkben ezekkel kapcsolatos rokon vagy ellentétes értelmű mondások. Utánuk a velük valamilyen más módon összekapcsolható proverbiumokat találja a szótárhasználó, amelyekre Litovkina „lásd még” jelentésű **L:** rövidítés segítségével hívja fel a figyelmet. A szótári cikk végén (**D:**) jelzés után olyan szólások, szóláshasonlatok és más állandósult szókapcsolatok állnak, amelyek az adott *km*-ból kiszakadva önálló életet élnek a magyar nyelvben. A szótár ezek használatára is idéz példákat. A proverbiumoknak az ilyen összefüggérendszerben való komplex feldolgozása újdonságnak számít Magyarországon, de a külföldi szakirodalomban sem gyakori. A *Közmondástár* emellett az egyes részterületeken is úttörő jellegű munka, hisz, mint azt maga a szerző is megjegyzi, gyűjteménye elsőként tesz kísérletet a magyar közmondások ellentétes értelmű közmondásainak (antonimáinak) felsorolására (XV). Litovkina, annak tudatában, hogy szinte lehetetlen egy ilyen volumenű, összetett feladat hiánytalan megvalósítása, a bevezető végén arra kéri a szótár használóját, hogy „észrevételeit, kritikai megjegyzéseit, hiba- és hiányjelzéseit, új közmondásokra vonatkozó javaslatait (illusztratív példákkal)” juttassa el hozzá (cf. XVIII). A továbbiakban arra vállalkozom, hogy ennek a felhívásnak tegyek eleget, remélve, hogy egy-egy általánosabb jellegű megjegyzésem nemcsak a szerzőt számára szolgál majd tanulsággal.

Egy olyan adat dokumentálásával kezdem, amellyel kapcsolatban többféle észrevételem is van: A szerző általában az első főnevet választja lematizációs kulcsszóként, ami a (**farkas**) **Ott jár a farkas, ahol emlegetik**, illetve (**kert**) **Kert alatt jár a farkas** kifejezésekhez hasonló adatok elkülönítéséhez vezet. Hála azonban annak, hogy a szótár utal a *km* rokon vagy ellentétes értelmű mondásokra, illetőleg – mint az idézett példa esetében is megtörténik – a velük valamilyen más módon összekapcsolható proverbiumokra, a szótárhasználónak nem okoz különösebb gondot az említett kapcsolat felfedezése. Vagy ha mégis, rendelkezésére áll a keresést megkönnyítő *Szómutató* (671–807), amely – mint azt Litovkina megjegyzi – „arra is alkalmas, hogy csokorban láthassuk azokat a közmondásokat, melyekben egy adott szó (pl. **pénz**)” – esetünkben **farkas** – előfordul (cf. VIII).

A szerzőt megfogalmazása szerint a cikk elején tipográfiaileg kiugrasztva a *km* „legnépszerűbb” alakja szerepel (cf. VIII – én inkább legismertebb alakról beszélnék). Egyébként az említett *km* esetében, szerintem, az sokkal inkább az O. Nagy (1979) által is idézett **Farkast emlegetnek és a kert alatt jár**, mint az elsőként megadott **Ott jár a farkas, ahol emlegetik** forma.

A könyv tipográfiai megoldásai általában dicséretesek, csupán azzal a megoldással nem vagyok kibékülve, amelyet a szótár a poliszémia esetében alkalmaz. Mivel a jelentésmagyarázat az egyetlen olyan jelenség, amely a többitől eltérően nincs egy új sorba szedett félkövér rövidítés segítségével kiugratva, a hosszabb szócikkekben a számozás ellenére nem könnyű az egyes jelentésárnyalatokat felfedezni. A vizsgált *km* esetében szerintem téved a szerző, amikor a második, „ahol veszélyről, bajról beszélgetnek, az bekövetkezik” jelentésárnyalat használatának illusztrálására egy olyan példát idéz, amelyben ez szerepel: „Most, hogy »itt van a farkas«, a közvélemény

egy része már nem igazán hiszi el”. Szerintem ez a részlet a felelőtlen kisbojtárról szóló mesére és az ő „*Jön van a farkas! Jön van a farkas!*” kiáltására vonatkozik. (A *lupus in fabula* eredetével kapcsolatban lásd Békés megállapítását [1977: 160–1].)

S még egy megjegyzés: a munka nyelvezetén itt-ott érezni, hogy a szerzőnő anyanyelve nem magyar. A **zavaros** címszóban az eredetmagyarázatok között például ez áll: „In turbida aqua optima est anguillae captura [Az angolna utáni halászat a legjobb a felkavart vízben]”.

A további kommentárokból kurzívval kiemelve, szögletes zárójelben megadom, milyen kérdéskörre vonatkozik észrevételem, illetve, hogy a szerzőnő a bevezetőben hol beszél róla. Kerek zárójelben azt jelzem, melyik szócikkben jelenik meg a kérdéses *km*.

[*A szótár anyagának megválasztása* (V–VI)] Általában az összes általam keresett adatot megtaláltam, de az (**ad**) szócikkből hiányzik: a **Ha adnak fogadd el, ha ütnek szaladj el** ismert (köz)mondás. Érdekes, hogy ez a *Magyar szólástár*ban sem található (Bárdosi 2003, amelyet a továbbiakban *Szólástár*ként is idézek), s csak O. Nagy (1966) gyűjteménye regisztrálja. Természetesen a hiányzó *km*-ok feltérképezésére itt nem vállalkozhattam.

[*Jelentés, jelentésáryalatok* (XI)] Szerintem a következő, az előszóban található megállapítás kapcsán, miszerint is „Ez a válogatás az áttételes (metaforikus, pl. *A vér nem válik vízzé; Lassú víz partot mos*) és egyenes szemantikájú (nem metaforikus, szó szerint értelmezhető, pl. *Minden kezdet nehéz; Könnyen ad, akinek van*) proverbszerű mondatokat egyaránt tartalmazza” (V.), érdemes lett volna megemlíteni, hogy számos, polisizémnek nem nevezhető *km*-nak lehet szó szerinti, illetve átvitt értelmű használata. Például a **Minden út Rómába vezet** mondást gyakran használjuk önmagunk megnyugtatóására, amikor elágazásnál nem tudjuk eldönteni, melyik utat is választjuk. Vagy például a **Kölcson kenyér visszajár** *km* esetében is elképzelhető egy konkrétabb, pozitív tartalmú jelentés, a gyakoribb, fenyegetésszerű használat mellett. Az elfordulási (alkalmazási) példák kapcsán van Litovkinának egy számomra alapvető fontosságú megállapítása. Nevezetesen az, hogy a „közmondások, szólások szövegkörnyezetbe való illeszkedése az esetek többségében a formájuk megváltoztatásával, módosításával is jár. A jelentésük is csak az adott kontextusokban elemezhető, hiszen egyazon proverbszerű mondat különböző szituációkban módosulhat” (XII). Valószínűleg ezért nehéz számos esetben eldönteni, hogy egy- vagy többjelentésű szókapcsolatról van szó. A (**Róma**) **Minden út Rómába vezet** mondás esetében formailag a szerzőnő nem jelzi, hogy az polisizém lenne, de ha jól megnézzük definícióját: <bizonyos ügyeket csak egy helyen lehet intézni; bármelyik eljárást (módszert) választja az ember, az eredmény ugyanaz; néha a szálak ugyanoda vezetnek>, akkor abban három jelentésáryalatot is felfedezhetünk. O. Nagy a **Róma** címszó alatt három, a *Szólástár* pedig az **út** címszónál kétféle jelentést tulajdonít az említett *km*-nak. A (**kenyér**) **Kölcson kenyér visszajár** *km*-nak, amelyet Litovkina úgy definiál, hogy <mindenki olyan bánásmódot kap, amelyet ad>, a másik két gyűjtemény két jelentést tulajdonít. Az említett nehézség ellenére a polisizémia jelzése igen fontos a kétnyelvű szótárak szerkesztői, a nyelvatanárok, illetve nyelvatanulók részére is, hisz megesik, hogy a két vagy több jelentésáryalatnak egy másik nyelvben két vagy több kifejezés felel meg. Az (**Isten**) **Isten malmai lassan örölnék** (1) <előbb-utóbb mindenkit utólér valamiféle végzet> jelentésére a spanyolban is megvan a szó szerinti fordításnak megfelelő *Los molinos de Dios muelen lentamente* forma, de már (2) <a hivatalokban általában lassan intézik az ügyeket> jelentésben a *Las cosas del palacio van despacio* ('A palota dolgai lassan mennek') *km*-t kell használnunk.

Néha a polisizémia ténye elkerüli a szerzőnő figyelmét, pedig az az általa idézett példából kikövetkeztethető lenne, illetve a *Szólástár* jelzi is azt. Cf. például (**fig**) **figgal nem lehet tojást festeni**. A (**szeg**): **Szeget szeggel** esetében Litovkina csak <a sértést, a bántalmat hasonló sértéssel, bántalommal torolják meg> jelentést adja meg – egyébként O. Nagy és a *Szólástár* is csak egy ehhez hasonló definíciót közöl –, pedig mint az a *Közmondástár*ban idézett első két példából világosan kiderül, ennek a *km*-nak – a spanyol *Un clavo saca otro clavo*, illetőleg a lengyel *Klin klinem (się wybiję)* mondáshoz hasonlóan –, a magyarban is van (vagy volt) egy másik jelentése is. Hasz-

nálhatjuk (használhatták) tréfás tanácsként abban az értelemben, hogy <a másnaposságon további italozással lehet segíteni>. Lásd Hadrovics 1995: 250, 240/10-es példáját. A **Kutyaharapást szö-rivel** *km* esetében O. Nagy és a *Szólástár* jelzi a poliszémia, illetve az előbb említett jelentésárnyalat meglétének a tényét, a szerzőnő azonban elmulasztja ezt megtenni. Így nála a vizsgált két alak rokon értelmű használatának lehetőségére sem derül fény.

Ami az O. Nagy gyűjteményében, illetve a *Szólástárban* nem szereplő (**rakás**) **Kicsi rakás nagyot kíván** „csatakiáltást” illeti, kétkem, hogy létezik annak a *Közmondástárban* megadott átvitt jelentése <ahol a javak felhalmozódnak, oda még több kívánkozik>. Mivel Litovkina harmadik példája (*Kicsi lakás nagyot kíván*) az általa paródiának nevezett példák közé tartozik – bár ebben az esetben ennek jelzéséről a szerzőnő megfeledkezik – semmi sem támasztja alá a feltételezett metaforikus jelentés meglétének a tényét. A szerzőnő által idézett első két példa ugyanis arra a – még az én gyermekkoromban is népszerű – hancúrozási formára utal, hogy amikor néhányan összegabalyodva lebirkózták egymást, s a többiek hangos *Kicsi rakás nagyot kíván* kiáltással a tetejükbe ugrottunk. Szemmel láthatólag elkerülte Litovkina figyelmét, hogy a forrásjegyzék tanulsága szerint (lásd 813) az általa feldolgozott *Légy jó mindhalálig* című Móricz Zsigmond-műben ez a mondás – az általam említett jelentésben –, *Kicsiny rakás nagyobbat kíván* formában szerepel (Móricz 1978: 213). N. B.: a szerzőnő által idézett példák forrásainak jegyzéke külön elemzést érdemelne. Mindenesetre megjegyzendő, hogy a szerzőnő kénytelen volt korlátozni az idézett példák számát, s lemondott arról, hogy minden egyes adatot közöljön, hisz néha egy-egy *km*-ra 60–100 példát is talált (lásd XIII). Litovkina példatára gyakran további vizsgálódásokra készteti az embert. A *szegénység címszó* alatt, többek között ez olvasható: „*Nem szégyen a szegénység, csak kellemtelen.* Anyám hagyta rám e bölcsességet. Meg ezt is: pechje van, mint Weisz Gizinek. Különösebben szerencsés persze ő sem volt, jóllehet a szegénység látszatát talán sikerült elkerülnie. [...]”¹

[*Minősítések* (XI)] A szerzőnő is jelzi, hogy „Nem maradt ki a gyűjteményből néhány („durva” minősítéssel ellátott) vulgáris, obszcén, a nemi élettel kapcsolatos közmondás sem” (VI). Mint azt a *Magyar szótártár*ról írt recenziómban (Morvay 2004: 108) idéztem, az említett munka bevezetőjében ezt olvashatjuk: „[gyűjteményünk nem vette fel] a kirívóan vulgáris, durva kifejezéseket vagy ilyen szavakat tartalmazó szókapcsolatokat (**más faszával veri a csalánt** ’számára kellemtelen vagy hátrányos dolgot másvalaki kárára, hátrányára próbál elvégeztetni, elintézni’), amelyeket az érdeklődők speciális szótárakban találhatnak meg” (Bárdosi 2003: XII). Litovkinánál megvan a (**fasz**) **Könnyű más faszával** [farkával] (**a**) **csalánt verni** (durva) kifejezés – igaz ugyan, hogy a használata illusztráló példa nélkül. Egy-két ilyen durva *km*-nak a gyűjteményben megadottól eltérő alakja is ismeretes: **Szapora fingásnak szarás** – **szapora csóknak baszás** a vége. A *Közmondástárban* (**csók**) címszó alatt csupán a mondás második része szerepel.

A minősítésekkel kapcsolatban megjegyzendő még, hogy ha már bevezette, a szerzőnőnek sokkal több *km* mellett meg kellene adnia a „közismert” jelzést, amelyet például a már említett **Minden út Rómába vezet** alak mellől is hiányolok. S szerintem még több helyen kellett volna utalni arra, hogy a szóban forgó mondás elavult. Cf. (**csomó**) **Ha fel nem oldhatni a csomót, elvághatni**, illetve, (**kár**) **Kár után okosabb az ember; (csata) Csata után okos a magyar.** Az utóbbi *km* esetében az idézett illusztratív példák sem túl meggyőzőek. Néha azt is nehéz eldönteni, hogy elírásról vagy egy régies formáról van-e szó, cf. (**társ**) **Jobb magán, mint rossz társal járni.** Talán a minősítés az a terület, amelyet a legtöbb kritikai megjegyzéssel lehetne illetni.

[*Eredet* (XII)] Hasznosnak tartom, hogy a szerzőnő minden esetben megadja az eredetmagyarázatban idézett idegen nyelvű alak szó szerinti fordítását. Bizonyos esetekben utalni lehetett

¹ Mivel az idézet itt megszakad, nem derül ki, említi-e a cikkíró a szóláshasonlat eredetéről szolgáló anekdotát a városi kislányról, aki a vidéki kiruccanáson felkérkedzik egy szénásszekérre, ahonnan lebukfenczeve kiderül, hogy nem hord bugyogót. Szégyenlős sóhajtására: „Micsoda pechem van”, a parasztbácsi megjegyzi: „Mi felénk ezt egyszerűen p...-nek hívják”. Az anekdota más nyelven is ismeretes.

volna az adott *km* eredetével kapcsolatos történelmi vagy egyéb anekdotára: az a már említett **Ha fel nem oldhatni a csomót, elvághatni** kifejezésnél például a *gordiuszi csomóra*; a **(fürdővíz) Ne öntsük ki a fürdővízzel a gyermeket**, németben is ismeretes (*das Kind mit dem Bade ausschütten*) mondásnál pedig, Röhrich (1975: 1/132) gyűjteményében megtalálható történetre, vagy a **(sör) Sörre bor...** helyzetmondathoz arra, hogy ehhez hasonló a németben is létezik (*Wein auf Bier, das rate ich dir. Bier auf Wein, lass es sein*). Néha az eredetmagyarázat nem a megfelelő helyen jelenik meg. Például a **(fenék) Az egy fenékkal nem lehet két nyeret megülni** *km*-nál a szerzőnél nem jelzi annak eredetét, pedig a **(szék) Ki sok felé kapkod, két szék közt a pad alá esik** mondásnál megadott *Duabus sellis sedere* [Két széken ülni] – tulajdonképpen ’két nyeret megülni’ alak inkább oda illik. Az összehasonlító paremiológia és frazeológia nemzetközi összefogást igénylő feladata lenne számos itt nem megoldott eredet kiderítése. Gondolok itt olyan – például a magyarban és a lengyelben is meglévő alakokra – mint például a *falra hányt borsó – groch o ścianę (rzucacé)*, ami Litovkinánál a **(borsó) Hasztalan a borsót a falra háyni** *km*-nál jelenik meg. Hadrovics (1995) a 167. és 211. paragrafus alatt jelzi a *falra borsót hány v. hint* mondás régi előfordulását. J. Krzyżanowski pedig (1969–1978 I: 734–5) használatára az első adatot 1548-ból dokumentálja. Nem tartozik szorosan ide, de itt jegyzem meg, hogy a „Válogatott szakirodalmi munkák” (XXIII–XXVI) felsorolásában hiányolom Arthaber többnyelvű közmondásgyűjteményének megemlégszt (Arthaber 1977).

[*Előfordulási (alkalmazási) példák*, XII–XIV] Arról már szó volt, hogy miért tartja fontosnak Litovkina a *km*-ok használatának dokumentálását. A gyűjtemény a 16–21. századi magyar szépirodalomból és az elmúlt negyedszázad publicisztikájából meríti példáit. A példatárral kapcsolatban korábban tett észrevételem mellett hiányolom, hogy a szerzőnél nem jelzi, hogy egy-egy mondás, illetve arra történő utalás, irodalmi alkotások címeiként is léteznek: a *Szeget szeggel*, mint említettem egy Petőfi vers, illetőleg a költő által fordított Shakespeare-darab címe; az *Isten malmai* pedig egy, a *Közmondástárban* is többször idézett Szabó Pál regény címe. Bizonyos esetekben a címekben az adott proverbium tudatosan megváltoztatott („deautomatizált”) alakban szerepel. Ilyen például az *Élőkről jót vagy semmit*, amelyet Litovkina a **halott** címszó alatt nem idéz, de címként szerepel például a **(kutya) Amelyik kutya ugat...** mondásnál. A gyűjtemény gazdag példatárában a legszórakoztatóbb részt éppen a **P:** (paródia) jelzet után megjelenő kicsavart, tréfásan eldeformált mondások jelentik. Ennél a kategóriánál is van némi hiányérzetem: hiányolok néhány korábban népszerű alakokat, mint a *minden Skoda három napig tart (csoda)*; vagy a kocasakkozók szájában nem rika *egyszer élünk, eccer élünk, egy parasztot leccerélünk*, ami az **(ember) Egyszer él az ember** *km*-nál szerepelhetett volna. Hiányolom a **(hal) A hal úszni akar** mondás mellől az *a hal úszni akar – az ökor inni kíván* elszólással kapcsolatos anekdotára való utalást. Gondolom alaposabb ellenőrzés még számos ilyen példa hiányára derítene fényt, amit ismét csak azzal tudok magyarázni, hogy a szerzőnél, bármennyire jól is tudja nyelvünket, élete egy részét nem itt élte le, s így számos közismert „paródiát” nem hallott. Néha, s ez se derül ki a gyűjteményből, a latin mondásoknak is van ilyen jellegű használata: a **(vendég) Későn jött vendégnek csont a vacsorája** *km* helyett vagy mellett, tréfásan a *Sero venientibus ossa, annak is a rossza* hibrid alakot szoktuk használni.

[*Színimabokor. Antonimák. Más módon összekapcsolható közmondások* (XV–XVI)]. Mint említettem Litovkina az összegyűjtött anyagot rendszerként és működésében igyekszik bemutatni. Ennek a törekvésnek a megvalósítását részletesen kellene elemezni, amire a jelen ismertetés keretein belül nincs lehetőség. Itt csupán a gyűjteménybe felvett *km*-okkal valamilyen más módon összekapcsolható proverbiumok kapcsán szeretnék néhány megjegyzést tenni. A szerzőnél ezekre a „lásd még” jelentésű **L:** rövidítés segítségével hívja fel a figyelmet. Ily módon gyakran fontos kapcsolatok meglétére utal, hisz az **(igazság) Az igazságot nem lehet véka alá rejteni**, illetve a **(titok) Titkot nem lehet véka alá rejteni** – típusú alakokat nem tartja rokon értelműnek. Néha azonban az ilyen „más típusú” viszonyoknak a jelzése elmarad: a **(kár) Kár után okosabb az ember** *km* például nem utal

a **(csata) Csata után okos a magyar** mondásra. NB.: az ezekhez hasonló *mqdry Polak po szkodzie* ('A kár után okos a lengyel') lengyel *kn* náluk mindmáig is használatos, élő kifejezés. Talán már külön kategóriának lehetne tekinteni azokat az amerikai spanyolban igen népszerű *km*-sorozatokat, amelyeket L. Arora (1998) „*refranes destinistas*”-nak (predesztinációs proverbiumoknak) nevez. Az olyan, magyarban is meglévő mondások, mint az **(Isten) Akinek az Isten hivatalt ad(ott), észt is ad(ott) hozzá; Ha az Isten bárányt ad, ad legelőt is; Kinek Isten nyulat adott, füvet is ad hozzá** stb. kapcsolatára a *Közmondástárban* nem történik utalás.

[*Szólások, szóláshasonlatok és más állandósult szókapcsolatok* (XVI–XVII)]. A szótári cikk végén (**D:**) jelzés után megtalálható derivátumok megadása is igen hasznos információ. Egy-két esetben mégis erőltetettnek tűnik az a feltételezés, hogy a megjelölt forma egy adott *km*-ból ered. Ilyen például a **csalán** címszó alatt található adat, amely szerint a **D:** Beüt a [becsap] a mennykő (valahová) (váratlanul nagy baj ér valakit) szókapcsolat a **Csalánba nem üt a mennykő** *km*-ból származik. (Megjegyzem a használatára felhozott példa valóban az idézett *km*-ra utal, de nem felel meg a **D:** jelzésnél megadott formának és definíciónak).

***

T. Litovkina Anna munkásságának jelentőségét jól illusztrálja az a tény, hogy publikációi közt ott találjuk a téma nemzetközi híru képviselőjével, W. Miederrel írt könyveit is (Mieder–Tóthné Litovkina 1999; T. Litovkina–Mieder 2005). A szerzőnő azzal büszkélkedik, hogy *Közmondástára*, ez a 818 oldal terjedelmű opus „a parömiológia (a közmondás- és szólástudomány), a parömiográfia (a közmondás- és szólásgyűjtés), frazeológia, jelentéstan és a lexikológia legújabb eredményeinek figyelembevételével készített tudományos igényű munka” (VI). Gondolom, írásomból egyértelműen kiderült, hogy semmi okom elvitatni e kijelentés jogosságát. Azt viszont kifogásolom, hogy Litovkina maga vagy a kiadó, nem nézette át alaposabban nyelvi szempontból a kéziratot. Nem szarvashibákról van szó, de mint arra utaltam, bármennyire is jól ismeri a szerzőnő nyelvünket, néhány megfogalmazásából, hiányzó adatokból, egyes definíciók bizonytalanságaiból kiderül, hogy az anyanyelve nem magyar. Mindazonáltal dicséret illeti a Tinta Könyvkiadót, hogy két éven belül már a harmadik terjedelmes szólás-, illetve közmondásgyűjteményét adta közre (cf. Forgács 2003; Bárdosi 2003). Ezek a hézagpótló kiadványok idénre már meg is fiadtak: megjelent ugyanis két, úgynevezett dióhéjszótár is (Bárdosi–Kiss 2005a, Bárdosi–Kiss 2005b), amellyel a Tinta „szótártárának” újabb sorozatát indíthatja útra. Csak remélni lehet, hogy ez a tár nem ürül ki egyhamar, akárhány sorozatot is ereszt meg a kiadó.

SZAKIRODALOM

- Arora, Shirley L. 1998. „Una familia de refranes 'destinistas' en español” *Paremia* (Madrid) 8: 537–49.
- Arthaber, Augusto 1986. *Dizionario comparato di proverbi e modi proverbiali italiani, latini, francesi, spagnoli, tedeschi, inglesi e greci antichi*. Hoepli, Milano.
- Bárdosi Vilmos (főszerk.) 2003. *Magyar szólástár*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Bárdosi Vilmos–Kiss Gábor 2005a. *Szólások*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Bárdosi Vilmos–Kiss Gábor 2005b. *Közmondások*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Békés István 1977. *Napjaink szállóigéi* I–II. (2. javított, bővített kiadás.) Gondolat, Budapest.
- Forgács Tamás 2003. *Magyar szólások és közmondások szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Hadrovics László 1995. *Magyar frazeológia. Történeti áttekintés*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Krzyzanowski, Juliusz (főszerk.) 1969–1978. *Nowa księga przysłów polskich I–IV*. PIW, Warszawa.
- Mieder, Wolfgang–Anna Tóthné Litovkina 1999. *Twisted wisdom. Modern antiproverbs*. The University of Vermont. Burlington, Vermont.
- Móricz Zsigmond 1978. *Légy jó mindhalálig*. Móra Kiadó, Budapest.
- Morvay Károly 2004. „A puding próbája – Gondolatok a Magyar szólástárról”. *Magyar Nyelvőr* 128: 104–9.

-
- O. Nagy Gábor 1976. *Magyar szólások és közmondások*. (2. kiadás). Gondolat, Budapest.
- Röhrich, Lutz 1995. *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten* 1–5. Herder. Freiburg, Basel, Wien.
- T. Litovkina Anna 2005. *Magyar közmondástár*. Tinta Kiadó, Budapest.
- T. Litovkina Anna–Wolfgang Mieder 2005. *A közmondást nem hiába mondják*. Tinta Kiadó, Budapest.

Morvay Károly